

TÓTH TIBOR

A HATÁRŐRSÉG ÉS A POLGÁRŐRSÉG EGYÜTTMŰKÖDÉSE A BŰNMEGELŐZÉS TERÉN

1. A Polgárőrség megalakulásának körülményei

Közismert, hogy Magyarország közbiztonsága a nyolcvanas évek végétől gyökeresen megváltozott. A korábbi évtizedek szocialista állampárti rendszere szinte egyik napról a másikra szűnt meg. Megnyílt az út egy többpárti parlamentarizmusra, a piacgazdaság alapjain nyugvó ország felépítéséhez. A rendszerváltással együtt járó politikai, gazdasági és társadalmi változás sajnálatos módon hozzájárult a bűnözés szélesebb körű elterjedéséhez is. A kriminalitás soha nem látott méreteket öltött. Néhány év alatt radikálisan emelkedett a bűncselekmények száma, a lakosság szubjektív biztonságérzete drámaian romlott. Megjelent a szervezett bűnözés, a terrorizmus, a kábítószer- és embercsempészet. Elsősorban a vagyon elleni cselekmények száma emelkedett a többszörösére. A hazai bűnelkövetők mellett megjelentek a külföldi bűnözői csoportok is, csaknem mindennapos eseményekké váltak az erőszakos, fegyveresen elkövetett bűncselekmények, a leszámolások.

Az előbbieket érzékelve a 80-as évek végétől országszerte a közrend, a közbiztonság javítását felvállalva különböző elnevezéssel lakossági önszerveződések jöttek létre minden állami beavatkozás, központi segítség és felülről jövő ráhatás nélkül. Ezek a csoportok annak a felismerésnek az eredményeként születtek, hogy a közbiztonság mindenki számára jól érzékelhető romlásával az elbizonytalanodott, önbizalmát veszített bűnüldöző szervek a meglévő létszámukkal, felszereltségükkel és a korábban alkalmazott módszereikkel már nem tudnak hatékonyan megbirkózni, így rajtuk kívül másnak is ki kell venni részét a bűnözés elleni küzdelemből.

A polgárőrség születése a klasszikus civil kezdeményezés eredménye, az állampolgárok gyors és határozott pozitív reagálása egy negatív társadalmi folyamat megállítására és megfelelő kezelésére. A szerveződő csoportok vagyonvédelmi és bűnmegelőzési akciósorozatokat indítottak, éjszaka járőröztek a hétvégi házak, üdülők környékén, a lakótelepeken, parkolók, garázsok környékén. Az országban egymástól függetlenül dolgozó csoportok igazi szervezeti kereteket az *egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény* megjelenését követően kezdték öltetni. Az egyesület bizonyult a legkézenfekvőbb és leginkább elfogadható jogi formának az ilyen jellegű tevékenység szervezésére, irányítására és végzésére. Rövid idő alatt a különálló helyi önszerveződések országos méreteket öltő mozgalommá terebélyesedtek. A Belügyminisztérium és az Országos Rendőr-főkapitányság koordinálásával 1991. április 24.-én megalakult az Önvédelmi Szervezetek Országos Szövetsége, amely 1991. novembere óta Országos Polgárőr Szövetség néven ajánlások, javaslatok formájában hangolja össze a mintegy 1600 polgárőr egyesület több mint 60 ezer fős tagságának munkáját.

A polgárőr tevékenység alapvető célja a bűncselekmények megelőzése. A polgárőrség az állampolgároknak az egyesülési jog alapján álló, hatósági jogkörrel nem rendelkező, önálló, önkéntes társadalmi önvédelmi szervezete. Tevékenysége pártsemleges, mentes minden ideológiától és politikai befolyástól. A polgárőr mozgalomban résztvevő személyek és szervezetek elhatárolják magukat az erőszak, az önbíráskodás, a másokat sértő provokatív magatartás, a felfegyverkezés, a félkatonai jellegű szervezeti és működési struktúrák, a politikai érdekeket szolgáló megnyilvánulások minden formájától.

A polgárőrt az önként vállalt feladata önálló teljesítése során az állampolgárokra vonatkozó jogok illetik meg, illetve az általános állampolgári kötelezettségek terhelik szolgálatban és azon kívül egyaránt. A polgárőr a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt elfoghatja, az intézkedésre jogosult hatóság képviselőinek megérkezéséig a helyszínen visszatarthatja. A polgárőri tevékenység társadalmi szintű elismertségét jelzi, a Magyar Köztársaság Büntető Törvénykönyve 2000. március 1.-étől a szolgálatot teljesítő polgárőrt közfeladatot ellátó személynek minősítette.

2. A polgárőri jogviszony létesítésének feltételei

Polgárőr minden büntetlen előéletű magyar állampolgár lehet, aki élvezzi lakóközössége bizalmát és megbecsülését, akinek életvitele kiállja környezete kritikáját, aki a mozgalom célkitűzéseivel egyetért, azok megvalósítása érdekében meggyőződésből, önként, minden ellenszolgáltatás és díjazás nélkül, szabadidejében tenni kíván, oktatáson vesz részt és valamely polgárőr egyesület a tagjai közé felveszi. A polgárőrök az egyesülethez való tartozásukat tagdíj fizetésével is kifejezik, ezzel is hozzájárulnak egyesületük működési feltételeinek megteremtéséhez. Megnyugtató, hogy a megyei szövetséghez csatlakozó egyesületek tagsága csoportos élet- és balesetbiztosítással rendelkezik.

Régi tapasztalat, hogy ott működik eredményesen a polgárőr egyesület, ahol élvezzi a helyi önkormányzat erkölcsi és anyagi segítségét. Önkormányzati támogatás nélkül az egyesület működésképtelen. Az Önkormányzati törvény – jó lehet mindössze egy fél mondat erejéig – az önkormányzati alapfeladatok között határozza meg, hogy illetékességi területükön a közrendért, közbiztonságért, köztisztaságért is felelősek. Így az önkormányzatoknak nemcsak érdekük, de kötelességük is az ilyen jellegű szerveződések támogatása.

3. A polgárőrség szolgálati formái

A polgárőrök önállóan, vagy a rendőri és a határőrizeti szervekkel együttműködve, a polgárőrséghez való tartozást kifejező öltözetben (mellényben, pólóban, sapkában) végzik tennivalóikat. A polgárőrök járőrözési és figyelő tevékenységet főleg az esti, éjszakai órákban látják el. A polgárőrök a gyermek- és ifjúságvédelem, a kábítószer ellenes küzdelem területén is vállalnak tennivalókat, például az óvodák, iskolák környékének ellenőrzésében. A polgárőröket egyre gyakrabban lehet mozgósítani a nagyobb létszámot igénylő feladatok végrehajtására, többek között rendezvénybiztosításokra is (pl.: kiemelt szakmai napok, városi-községi ünnepek, stb.). A felsoroltakon kívül a képzett és fegyelmezett polgárőrökre számítani lehet a köztisztasági, közegészségügyi, természet- és környezetvédelmi, valamint katasztrófa elhárítási feladatokban való részvételben is.

4. A polgárőri tevékenység eredményei

A polgárőrök tevékenységének a bűncselekmények alakulására gyakorolt hatására nincsenek, nem is lehetnek számszerűsíthető adataink. Az eddigi tapasztalatok alapján azonban megállapítható, hogy azokon a területeken - főleg a kisebb településeken - ahol polgárőr egyesületek működnek, javult a közrend-közbiztonság helyzete, szinten maradt vagy csökkent a bűncselekmények száma, erősödött a lakosság szubjektív biztonságérzete. Több esetben éppen a polgárőrök jelzésére sikerült megszakítani, majd felderíteni sorozat jellegű bűncselekményeket (hétvégi ház, pince-, gáz-cseretelep és gépkocsi feltöréseket, valamint fenyőfa lopás-sorozatokat). A polgárőrök számos körözött bűnözőt, határsértőt, valamint bűncselekmény helyszínén tetten ért személyt fogtak el, vagy adtak megbízható jelzést különböző bűncselekményekkel kapcsolatban. A közterületeken, a lakótelepek, a parkolók, a pincék, a hétvégi házak környékén a polgárőrök feltűnése, pusztá jelenléte megelőző és visszatartó erejű.

5. Együttműködés a Határőrséggel:

Az előbbiekkal szerettem volna érzékeltetni, hogy a Határőrség milyen szervezettel és milyen emberekkel vállalkozik együttműködésre. Gondolom, nem tartanak igényt arra, hogy a Határőrséget hasonló terjedelemben mutassam be. Ehelyett rátérek a Polgárőrség és a Határőrség együttműködése során szerzett tapasztalataim összegzésére. Bevallom, hogy ezeket a tapasztalatokat elsősorban a Pécsi Határőr Igazgatóság és a Baranya Megyei Polgárőr Egyesületek Szövetsége közötti munkavégzés során szereztem, ebből próbálok általánosítható következtetéseket levonni.

A Határőrség 1994 után, az önkéntes határőr mozgalom megszűnését megelőzően is kezdeményezett kapcsolatfelvételt a Polgárőrséggel, korán felismerve az együttműködésben rejlő lehetőségeket. Őszintén be kell vallani, hogy a kilencvenes évek elején az együttes tevékenységben szinte alig volt érzékelhető konkrét eredmény, a közös munka néhány igazgatóság illetékességi területére korlátozódott és inkább alkalmi jelleget öltött. Az igazi együttműködés 1999 után teljesedett ki és lett igazán szervezett és összehangolt. Ugyanis ennek az évnek márciusában (1999.március 4-én) írta alá az Országos Polgárőr Szövetség elnöke és a Határőrség Országos Parancsnoka a két szervezet közötti együttműködési megállapodást. Az együttműködési megállapodás egyik különlegességét az adja, hogy a Határőrség, mint fegyveres erő egy önkéntes társadalmi szervezettel vállalt fel közös tennivalókat. Az aláírók a megállapodás céljaként a határterületen élő állampolgárok biztonságérzetének javításában, az államhatár biztonságos őrzésében, a határrend fenntartásához fűződő kölcsönös érdekekben, a rendelkezésre álló személyi feltételek és anyagi-technikai eszközök egymás érdekében történő felhasználásában, tevékenységük összehangolásában határozták meg.

A dokumentum deklarálja, hogy a közös tevékenységet két önálló, szuverén szervezet végzi, kinyilvánítja, hogy a Határőrség semmilyen szinten nem irányítja, nem ellenőrzi a Polgárőrséget. Az együttműködés lehetőséget kínál a polgárőr egyesületek részére, hogy milyen feladatokat kíván vállalni a határőrizet érdekében. A Határőrség Országos Parancsnoksága nagy súlyt helyezett arra, hogy az együttműködési megállapodás ne maradjon írott malaszt, hanem az a mindennapi életben minél előbb realizálódjon és a vállalt kötelezettségek teljesedjenek. Az együttműködési megállapodás kiemelt fontosságát és komolyságát jelzi, hogy a Határőrség az országos parancsnokságon és a határőr

igazgatóságokon szakreferenseket bízott meg a feladatok koordinálására és végrehajtására. Ez a tény alapvetően befolyásolta az együttműködés tartalmát, kihatott a végzett munka minőségére. Az előbb említett szinteken jól felkészült, tapasztalt, tenni tudó- és akaró tisztek kezdték meg munkájukat. A szakreferensek képviselik a Határőrséget az OPSZ, illetve a megyei szövetségek elnökségeiben, közreműködnek a polgárőr szervezetek megalakításában és működtetésében, kapcsolatot tartanak az önkormányzatokkal és a polgármesterekkel, képviselik a Határőrséget a polgárőr rendezvényeken.

A megállapodás aláírása után rövid időn belül minden határőr igazgatóság együttműködési megállapodásban rögzítette a közös tennivalókat az illetékességi területükön működő megyei polgárőr szövetségekkel. Először ebben a munkában szereztek elévülhetetlen érdemeket a frissen kinevezett szakreferensek. Az ők aktív és agilis közreműködésükkel sorra alakultak meg, elsősorban a határ közeli településeken új polgárőr egyesületek, emellett mind több határőr tiszt és tiszthelyettes is vállalt polgárőri feladatokat, lépett be a lakóhelyén működő polgárőr egyesületbe és végez rendszeres polgárőr járőrszolgálatot. A Határőrség eltökélt szándékát azzal is kifejezte, hogy országosan jó néhány gépjárművet adott át jelképes összegért a polgárőr szervezeteknek. De segítette munkánkat egyéb tárgyi eszközök és ruházati anyagok átengedésével is. Emellett felajánlotta segítségét a polgárőr egyesületek okmányai, technikai eszközei határőrségi objektumokban történő elhelyezésére is.

Mindezek alapján nyugodt szívvel jelenthető ki, hogy a Határőrség napjainkra a Polgárőrség egyik legfontosabb stratégiai szövetségesévé vált. Ezt mindenek előtt megbízhatóságával, kiszámíthatóságával és vállalt feladatainak korrekt teljesítésével érdemelte ki.

A Polgárőrséggel való együttműködés jelenlegi alapját a Belügyminisztérium és az Országos Polgárőr Szövetség között 2002. december 5.-én aláírt együttműködési megállapodás képezi. A Határőrség nagy gondot fordít arra, hogy az együttműködés minden szinten működjön. Így közvetlen kapcsolatban áll:

- a Határőrség Országos Parancsnoksága az Országos Polgárőr Szövetséggel,
- az igazgatóságok a megyei szövetségekkel,
- a kirendeltségek az illetékességi területükön működő polgárőr egyesületek között.

Az együttműködési megállapodás lehetőséget kínál arra, hogy a polgárőr a határőrrel közösen, illetve önállóan lásson el határőrizeti feladatokat. Az együttműködés alapvető formája a nyílt információs rendszer működtetése. Ennek keretében:

- A határőrség szakemberei évente egy alkalommal tájékoztatást adnak a Határőrség feladatairól, hatásköréről, illetékességéről, illetve az ezekben bekövetkezett változásokról.
- A kirendeltség-vezetők tájékoztatják a polgárőröket az államhatárt veszélyeztető jogellenes cselekmények jellemzőiről az elkövetés módszereiről, az elkövetők felismerhetőségéről.

A Határőrség belső rendelkezései meghatározzák, hogy polgárőrt milyen célból lehet igénybe venni határőrrel végzett közös szolgálat során. Határőr-polgárőr közös szolgálatot lehet szervezni:

- ellenőrző áteresztő pontoknál,
- meghatározott terepszakaszok lezárásánál, átkutatásánál,
- fokozott ellenőrzés végrehajtása során,

- helyszínbiztosításnál,
- forgalom irányítás során,
- hatósági tanúként.

A Határőrség Országos Parancsnoka intézkedésben szabályozta a határőr-polgárőr együttes szolgálat feltételeit, fő szabályként kezelve, hogy a polgárőr járőrtársként, a határőr irányítása mellett határrendészeti, illetve idegenrendészeti akcióban vehet részt. A közös szolgálat ellátás további kritériumaiként előírta:

- a polgárőr a járőrtársi szolgálatot önként vállalja, a szolgálat rávonatkozó szabályait megismerte és elfogadta,
- a szolgálat ellátására felkészítették,
- nem áll alkohol, kábítószer vagy más bódító hatású szer hatása alatt,
- egészséges, fizikailag alkalmas a közös szolgálat ellátására,
- egyéni vagy csoportos balesetbiztosítással rendelkezik,
- közúton szolgálatot teljesítő határőr mellé polgárőr járőr társként csak úgy osztható be, ha el van látva Polgárőrség feliratú fényvisszaverő sárga láthatósági mellényben.

Önálló polgárőr járőr alkalmazása határőrizeti feladatokra:

- Csak akkor vehető igénybe polgárőr, ha az egyesület Együttműködési Tervben vállalkozott ilyen jellegű feladatra,
- Ebben az esetben a polgárőrt nyílt információk szerzésére, pontosítására, személyek, járművek, tereptárgyak, terepszakaszok figyelésére lehet megbízni,
- Az önálló polgárőri szolgálat ellátásának kezdetéről és befejezéséről a polgárőr köteles a kirendeltséget tájékoztatni.

Tapasztalataim azt mutatják, hogy a polgárőrök szívesen adnak közös szolgálatot a határőrökkel. Az együttes tevékenységgel mindkét fél nyer: több lesz a szolgálatot ellátó személyek száma, a határőr tanulhat önzetlen tenni akarást a polgárőrtől az önként végzett munka teljesítése során, a polgárőr szakmailag bővítheti ismereteit, fellépési, intézkedési módszereket „lelhet el” határőrtől, amit egyéb szolgálatai során is megfelelően tud kamatoztatni. .

6. Zárszó helyett, az együttműködés jövője

Meggyőződésem, hogy a Határőrség és a Polgárőrség közötti eddig is igen jól funkcionáló együttműködés a jövőben még eredményesebb és gyümölcsözőbb lesz. Ezt arra a tényre is alapozom, hogy a közelmúltban megalakult az OPSZ Határőr Munkabizottsága. Reményeimet erősíti, hogy a Munkabizottság elnöke egy kiemelkedő felkészültségű és óriási tapasztalatokkal rendelkező, valamint nem mellékesen a polgárőrség működést alaposan ismerő szakember Karacs Károly nyugállományú határőr dandártábornok lett. Az Ő személye és eddigi céltudatos tevékenysége garancia arra, hogy a két szervezet Magyarország Európa Unió tagsága után is megtalálja az együttműködés további színtereit, integrálódni tud a közös Európa bűnmegelőzési rendszerébe.